

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування
Навчально-науковий інститут економіки та менеджменту
Кафедра фінансів та економіки природокористування

06-03-257

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до виконання практичних завдань та самостійної роботи із
навчальної дисципліни
«Фінансовий менеджмент»
для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
за освітньо-професійною програмою «Фінанси, банківська
справа та страхування» спеціальності 072 «Фінанси, банківська
справа та страхування» денної та заочної форм навчання

Рекомендовано науково-
методичною радою з якості
ННІЕМ
Протокол № 7 від 23.06.2020 р.

Рівне – 2020

Методичні вказівки до виконання практичних завдань та самостійної роботи із навчальної дисципліни «Фінансовий менеджмент» для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня спеціальності за освітньо-професійною програмою «Фінанси, банківська справа та страхування» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» денної та заочної форм навчання [Електронне видання] / Мельник Л. В., Ляхович О. О., Котик О. В. – Рівне : НУВГП, 2020. – 64 с.

Укладачі:

Мельник Л. В., к.е.н., професор кафедри фінансів та економіки природокористування;

Ляхович О. О., к.е.н., доцент кафедри фінансів та економіки природокористування;

Котик О. В., старший викладач кафедри фінансів та економіки природокористування.

Відповідальний за випуск: Л. В. Мельник, кандидат економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів та економіки природокористування.

Керівник групи забезпечення спеціальності

Мельник Л. В

© Л. В. Мельник, О. О. Ляхович,
О. В. Котик, 2020
© НУВГП, 2020

ЗМІСТ

Загальні положення.....	4
Тематичний зміст навчальної дисципліни.....	7
Методичні рекомендації до проведення практичних занять.....	10
Практичне заняття № 1. Теоретико-організаційні основи фінансового менеджменту. Формування системи забезпечення фінансового менеджменту підприємств.....	10
Практичне заняття № 2. Механізм управління грошовими потоками на підприємстві. Вартість грошей в часі та її використання у фінансових розрахунках.....	15
Практичне заняття № 3. Управління прибутком.....	24
Практичне заняття № 4. Управління активами.....	30
Практичне заняття № 5. Управління капіталом	35
Практичне заняття № 6. Управління інвестиціями.....	40
Практичне заняття № 7. Управління фінансовими ризиками.....	44
Практичне заняття № 8. Аналіз фінансово-економічної діяльності підприємства на основі даних фінансової звітності.....	47
Практичне заняття № 9. Складання прогностичної фінансової звітності	51
Практичне заняття № 10. Антикризове фінансове управління на підприємстві.....	58
Рекомендована література.....	62

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Навчальна дисципліна «Фінансовий менеджмент» посідає важливе місце в професійній підготовці майбутніх фахівців з фінансів. Розвиток навичок управління фінансами підприємства має неоціненне значення у підготовці майбутніх фахівців фінансово-економічного профілю, оскільки фінансовий менеджмент є сполучною ланкою між теорією фінансів та бухгалтерським і фінансовим обліком.

Метою дисципліни «Фінансовий менеджмент» є формування теоретичних знань і практичних навичок фінансового управління підприємствами різних організаційно-правових форм та різних форм власності в умовах ринкової економіки, стратегічного та оперативного-тактичного фінансового менеджменту, а також опанування основних підходів щодо вибору, обґрунтування та реалізації найбільш ефективних фінансових рішень у процесі управління.

Предметом дисципліни «Фінансовий менеджмент» є стратегічне та оперативного-тактичне управління фінансами підприємств різних організаційно-правових форм та різних форм власності, спрямоване на максимізацію фінансових результатів діяльності підприємства та максимізацію добробуту власників підприємства.

Завданнями дисципліни „Фінансовий менеджмент” є:

- формування комплексного розуміння механізму управління фінансами підприємств;
- оволодіння методичним інструментарієм фінансового менеджменту;
- оволодіння методикою розроблення фінансової стратегії діяльності підприємства з врахуванням його фінансово-економічного стану та положення на ринку;
- формування навичок застосування системного підходу при розробленні політики управління прибутком, інвестиційної політики, політики управління активами підприємства, при визначенні вартості капіталу та оптимізації його структури, а також правильного та своєчасного застосування інструментів антикризового фінансового управління.

За результатами вивчення дисципліни студенти повинні **знати:**

- теорію та практику управління фінансами підприємства;
- методика визначення фінансової стратегії і тактики управління фінансово-економічною безпекою підприємства;

вміти:

– здійснювати управління грошовими потоками, прибутком, інвестиціями, фінансовими ризиками, активами, капіталом та зобов'язаннями підприємства, визначати вартість грошей у часі;

– аналізувати фінансові звіти відповідно до потреб фінансового управління;

– проводити фінансове планування та прогнозування;

– здійснювати антикризове фінансове управління на підприємстві;

– проводити оцінку рівня фінансово-економічної безпеки підприємства.

Вивчення дисципліни «Фінансовий менеджмент» забезпечує отримання наступних програмних компетентностей:

Інтегральна компетентність	Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у професійній діяльності або у процесі навчання у сфері фінансів, банківської справи та страхування, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.
Загальні компетентності (ЗК)	ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. ЗК3. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні. ЗК4. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми. ЗК5. Здатність приймати обгрунтовані рішення. ЗК6. Навички міжособистісної взаємодії. ЗК7. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети. ЗК9. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів)

Фахові компетентності спеціальності (СК)	<p>СК1. Здатність використовувати фундаментальні закономірності розвитку фінансів, банківської справи та страхування у поєднанні з дослідницькими і управлінськими інструментами для здійснення професійної та наукової діяльності.</p> <p>СК2. Здатність використовувати теоретичний та методичний інструментарій для діагностики і моделювання фінансової діяльності суб'єктів господарювання.</p> <p>СК3. Здатність застосовувати управлінські навички у сфері фінансів, банківської справи та страхування.</p> <p>СК4. Здатність оцінювати дієвість наукового, аналітичного і методичного інструментарію для обґрунтування управлінських рішень у сфері фінансів, банківської справи та страхування.</p> <p>СК5. Здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію.</p> <p>СК6. Здатність застосовувати міждисциплінарні підходи при розв'язанні складних задач і проблем у сфері фінансів, банківської справи та страхування.</p> <p>СК7. Здатність до пошуку, використання та інтерпретації інформації, необхідної для вирішення професійних і наукових завдань в сфері фінансів, банківської справи та страхування.</p> <p>СК8. Здатність застосовувати інноваційні підходи в сфері фінансів, банківської справи та страхування.</p> <p>СК9. Здатність розробляти технічні завдання для проектування інформаційних систем у сфері фінансів, банківської справи та страхування.</p>
---	--

Відповідно вивчення дисципліни забезпечує наступні програмні результати навчання:

- ПР01. Використовувати фундаментальні закономірності розвитку фінансів, банківської справи та страхування у поєднанні з дослідницькими і управлінськими інструментами для здійснення професійної та наукової діяльності.

- ПР03. Здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів і методів до конкретних ситуацій професійної діяльності.

- ПР04. Відшукувати, обробляти, систематизувати та

аналізувати інформацію, необхідну для вирішення професійних та наукових завдань в сфері фінансів, банківської справи та страхування.

- ПР06. Доступно і аргументовано представляти результати досліджень усно і письмово, брати участь у фахових дискусіях.

- ПР08. Вміти застосовувати інноваційні підходи у сфері фінансів, банківської справи та страхування та управляти ними.

- ПР09. Застосовувати управлінські навички у сфері фінансів, банківської справи та страхування.

- ПР10. Здійснювати діагностику і моделювання фінансової діяльності суб'єктів господарювання.

- ПР11. Застосовувати поглиблені знання в сфері фінансового, банківського та страхового менеджменту для прийняття рішень.

- ПР12. Обґрунтувати вибір варіантів управлінських рішень у сфері фінансів, банківської справи та страхування та оцінювати їх ефективність з урахуванням цілей, наявних обмежень, законодавчих та етичних аспектів.

- ПР13. Оцінювати ступінь складності завдань при плануванні діяльності та опрацюванні її результатів

2. ТЕМАТИЧНИЙ ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Особливе місце у ході вивчення дисципліни «Фінансовий менеджмент» належить практичним заняттям, на яких відбувається закріплення теоретичних знань, отриманих на лекціях, семінарських заняттях та в процесі самостійної роботи над дисципліною. Перелік основних тем практичних занять з навчальної дисципліни «Фінансовий менеджмент» наведений у таблиці 1.

Запропоновані теми практичних завдань з дисципліни та методичні рекомендації до них сприятимуть належному опануванню базових питань навчальної дисципліни, набуттю навичок практичного використання отриманих знань, формуванню системи компетентностей, а саме вміння:

- здійснювати управління грошовими потоками, прибутком, інвестиціями, фінансовими ризиками, активами, капіталом та зобов'язаннями підприємства, визначати вартість грошей у часі;
- аналізувати фінансові звіти відповідно до потреб фінансового управління;
- проводити оцінку рівня фінансового стану підприємства та приймати відповідні управлінські рішення
- проводити фінансове планування та прогнозування;
- здійснювати антикризове фінансове управління на підприємстві.

Таблиця 1

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Теоретико-організаційні основи фінансового менеджменту	1
2.	Формування системи забезпечення фінансового менеджменту підприємств	1
3.	Механізм управління грошовими потоками на підприємстві	1
4.	Вартість грошей в часі та її використання у фінансових розрахунках	1
5.	Управління прибутком	2
6.	Управління активами	2
7.	Управління капіталом	2
8.	Управління інвестиціями	2
9.	Управління фінансовими ризиками	2

10.	Аналіз фінансово-економічної діяльності підприємства на основі даних фінансової звітності	2
11.	Складання прогнозної фінансової звітності	2
12.	Антикризове фінансове управління на підприємстві	2
	Разом	20

Самостійна робота студента полягає у поглибленні знань та умінь під час вивчення тем навчальної дисципліни. Перелік основних завдань самостійної роботи з навчальної дисципліни «Фінансовий менеджмент» наведений у таблиці 2.

Таблиця 2

Завдання для самостійної роботи

№ п/п	Назви тем практичних занять	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
1	Стратегічне управління і розроблення фінансової стратегії підприємства.	7	9
2	Оптимізація та планування грошових потоків	7	9
3	Фінансові технології складання планів надходжень і використання грошових коштів підприємства.	7	9
4	Вплив факторів на обсяг прибутку	7	9
5	Формування та розподіл чистого прибутку	6	8
6	Стратегія і тактика управління активами	6	9
7	Світовий досвід визначення вартості капіталу підприємства	6	9
8	Інвестиційна політика підприємства	6	9
9	Форми диверсифікації фінансових ризиків підприємства	6	9
10	Аналіз показників ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості та рентабельності підприємства	6	8
11	Фінансова санація підприємства	7	10

№ п/п	Назви тем практичних занять	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
12	Система внутрішнього фінансового контролю та контролінгу	7	10
Всього		78	108

Самостійна робота потребує опрацювання додаткової навчальної літератури, нормативних документів, наукових праць та періодичних наукових видань, використання фінансової, податкової, статистичної та управлінської звітності. Систематизація теоретико-практичної інформації з вказаних джерел дозволить виконати поставлені завдання перед студентом, а також закріпити набуті знання на лекційних та практичних заняттях та розвинути практичні навички здійснення управління фінансами підприємства

3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.

СУТНІСТЬ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ТА СИСТЕМА ЙОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ. УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ, ПРИБУТКОМ ТА АКТИВАМИ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 1

Тема 1. Теоретико-організаційні основи фінансового менеджменту

Мета: засвоєння та поглиблення теоретичних знань про сутність фінансового менеджменту, його мету, функції та значення як невід'ємної частини загальної системи управління підприємством.

Обговорення теоретичних питань:

1. Наведіть характерні ознаки фінансового менеджменту як:
 - системи раціонального управління фінансами підприємства;
 - органу управління фінансами підприємства;
 - форми підприємницької діяльності.
2. Мета та основні завдання фінансового менеджменту.
3. Основні принципи фінансового менеджменту.
4. Функції фінансового менеджменту, форми їх реалізації.
5. Основна дилема фінансового менеджменту: ліквідність чи рентабельність?
6. Стратегія і тактика фінансового менеджменту.
7. Узгодження коротко- і довгострокових завдань фінансової політики підприємства.

Практичні завдання:

Завдання 1.1. Розкрийте сутність та відобразіть графічно механізм фінансового менеджменту.

Завдання 1.2. Розкрийте та відобразіть графічно структурно-логічну схему фінансового механізму управління капіталом суб'єкта господарювання, де ви проходили останнього разу практичну підготовку.

Завдання 1.3. На основі аналізу навчальних, методичних і наукових джерел з питань фінансового менеджменту систематизуйте особливості стратегічного, проблемно-орієнтованого, оперативного-тактичного фінансового менеджменту з погляду на специфіку цілей і завдань, особливостей організації і сфери використання.

Завдання 1.4. Визначте сутність фінансової рівноваги підприємства та її місце в системі цілей стратегічного, проблемно-орієнтованого та оперативного-тактичного фінансового менеджменту. Систематизуйте параметри та критерії фінансової рівноваги на підприємстві.

Методичні рекомендації

Механізм фінансового менеджменту – це сукупність узгоджених між собою вироблених на основі фінансової

політики управлінських рішень, пов'язаних з формуванням, розподілом та використанням фінансових ресурсів підприємства та організацією обороту його коштів.

Головними елементами фінансового механізму є:

– організаційне, інформаційне, нормативне, правове забезпечення;

– регулювання фінансової діяльності суб'єкта господарювання (державне, внутрішнє, ринкове);

– фінансові методи – спосіб впливу фінансових відносин на господарський процес. (планування, прогнозування, кредитування, самофінансування, оподаткування, система стимулювання, принципи ціноутворення, трастові операції, факторинг, оренда, лізинг, система розрахунків, інвестування тощо);

– фінансові важелі - прийом дії фінансових методів (собівартість, ціна, дохід, прибуток, види кредитів, процентні ставки, фінансові санкції, ставки податків, вклади, пайові внески, відрахування у фонди, орендна плата, лізингові й факторингові платежі, форми розрахунків, інвестиційний дохід, дисконт, рівень дивідендних виплат тощо);

– фінансові інструменти - будь-яка договірна угода, згідно з якою відбувається збільшення активів одного суб'єкта господарювання і фінансових зобов'язань іншого контрагента (договори оренди, договори лізингу, договори трасту, договори офшорів, договори застави, цінні папери, ціни, дисконт, відрахування в резервний капітал та цільові фонди, амортизаційні відрахування та ін.

Тема 2. Формування системи забезпечення фінансового менеджменту підприємств

Мета: засвоєння та поглиблення теоретичних знань про особливості організації та систему забезпечення фінансового менеджменту на підприємстві.

Обговорення теоретичних питань:

1. Сутність організаційного забезпечення фінансового менеджменту
2. Зобразити графічно схему фінансового менеджменту як системи управління фінансовими ресурсами.
3. Фінансова служба в системі управління підприємством.
4. Охарактеризуйте принципи побудови організаційного забезпечення фінансового менеджменту за ієрархічною і функціональною ознаками та за центрами відповідальності.
5. Інформаційне забезпечення системи управління фінансами підприємства та його користувачі.
6. забезпечення управління фінансами.
7. Охарактеризуйте показники інформаційного забезпечення із зовнішніх джерел фінансового менеджменту
8. Охарактеризуйте показники інформаційного забезпечення із зовнішніх джерел фінансового менеджменту
9. Сутність фінансового аналізу та його види
10. Методи фінансового планування

Практичні завдання:

Завдання 2.1. Систематизуйте спільні та відмінні риси професійної діяльності:

- 1) керівника підприємства і фінансового менеджера;
- 2) головного бухгалтера підприємства і фінансового менеджера.

Зробіть висновки.

Завдання 2.2. Побудуйте загальну структуру управління фінансовими ресурсами для самостійно обраного підприємства. Визначте місце фінансової служби в системі управління цим підприємством та її склад, а також визначте підхід, який використано при формуванні організаційної системи фінансового управління підприємством.

Обґрунтуйте фактори, які впливають на організацію

фінансового управління на підприємстві. Зробіть висновки.

Завдання 2.3. Систематизуйте потреби користувачів фінансової інформації про підприємство. Визначте, які інформаційні потреби стають пріоритетними для різних користувачів на різних стадіях життєвого циклу підприємства. Обґрунтуйте відмінності у інформаційних потребах різних користувачів залежно від специфіки діяльності підприємства – розмірів і масштабів діяльності підприємства, організаційно-правової форми, видів продукції, рівня соціальної відповідальності та ін. Зробіть висновки.

Завдання 2.4. Визначте особливості інформаційного забезпечення фінансового менеджменту для самостійно обраного підприємства. Обґрунтуйте основні джерела інформаційного забезпечення у розрізі внутрішнього та зовнішнього походження. Зробіть висновки.

Методичні рекомендації

Порівняльну характеристику професійної діяльності фінансового менеджера та інших керівників підприємства необхідно здійснювати з позиції стратегічної орієнтації, професійної та інформаційної компетентності, цілей, типу мислення, а також способів і можливостей реалізації ідей та залучення ресурсів.

Фінансова служба підприємства – це структурні підрозділи та посадові особи, що організовують і забезпечують фінансову роботу на підприємстві.

Зовнішні користувачі - це ті підприємства чи фізичні особи, які мають певні фінансові інтереси й зацікавлені в інформації про підприємство. До них належать: засновники, учасники (інвестори); орган до сфери управління якого належить підприємство; органи державного контролю і регулювання; банківські та кредитні установи; постачальники та інші кредитори; клієнти (покупці, замовники); громадськість; аудиторів (зовнішні); конкуренти

Внутрішні користувачі - це керівники, управлінський

персонал і працівники підприємства (директор, бухгалтер, фінансист, економіст, робітники, ін.), профспілки.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 2

Тема 3. Механізм управління грошовими потоками на підприємстві

Мета: засвоєння та поглиблення теоретичних знань про формування та управління грошовими потоками на підприємстві, набуття практичних навичок визначення грошових потоків, проведення основних напрямів аналізу ефективності грошових потоків, їх планування, а також аналітичного обґрунтування фінансово-управлінських заходів щодо оптимізації руху грошових коштів підприємства.

Обговорення теоретичних питань:

1. Економічна сутність грошового потоку.
2. Охарактеризуйте чинники визначення ефективного управління грошовими потоками на підприємстві?
3. Назвіть основні класифікаційні ознаки грошових потоків на підприємстві.
4. В чому полягають особливості грошових потоків від операційної, фінансової та інвестиційної діяльності?
5. Яка відмінність між позитивним та негативним грошовими потоками? Яка структура вхідних грошових потоків на підприємстві?
6. Які фактори впливають на абсолютну суму грошового потоку? Які шляхи збільшення абсолютної суми грошового потоку?
7. В чому полягає економічна сутність та відмінність між поняттями «чистий прибуток» та «чистий грошовий потік»?
8. Наведіть модель перерахунку чистого прибутку у грошовий потік внаслідок операційної діяльності.
9. Чому прибуток від продажу активу віднімається при перерахунку чистого прибутку у грошовий потік внаслідок операційної діяльності?
10. Опишіть етапи управління грошовими потоками

Практичні завдання:

Завдання 3.1. За даними бухгалтерського обліку станом на 31.12.2020 року має місце інформація, яка наведена у таблиці 3.1. Обсяг реалізованої продукції за звітний рік склав 2 260 тис. грн.

Згідно наведених даних розрахуйте:

1. Позитивний та негативний грошовий потоки.
2. Валовий і чистий грошовий потоки.
3. Коефіцієнт ліквідності грошових потоків.
4. Коефіцієнт ділової активності грошового потоку.
5. Чистий рух грошових коштів окремо в розрізі операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства.

Запропонуйте та обґрунтуйте заходи фінансового менеджменту щодо покращення ситуації на підприємстві

Таблиця 3.1

Вихідні дані

№	Показники	Сума, тис. грн.
1	Кошти, отримані від покупців за реалізовану продукцію	950
2	Виплачена заробітна плата	90
3	Виплачені дивіденди акціонерам	40
4	Сплачено податки	60
5	Отримано кошти за реалізоване устаткування (майно)	75
6	Погашено довготермінову позику	115
7	Отримано доходи майбутніх періодів	50
8	Кошти, сплачені постачальнику за отриману сировину	350
9	Придбано програмне забезпечення	10
10	Сплачено відсотки по банківському кредиту	7
11	Надійшли основні засоби на умовах фінансової оренди	175
12	Викуплено акції власної емісії	140
13	Проведено бартерну операцію	330
14	Отримано дивіденди	15
15	Продаж довготермінових активів	50

Завдання 3.2. Засновник підприємства має намір інвестувати 100 000 грн. власного капіталу. У ході планування витрат він має врахувати такі умови:

- річна оренда виробничого приміщення буде коштувати 75 000 грн;
- придбання виробничого устаткування та обладнання – 130 000 грн;
- витрати на заробітну платню (оклади) щомісяця становлять 10 000 грн;
- витрати на сировину щомісяця – 4 000 грн.;
- адміністративні витрати – 1 500 грн.;
- інші витрати – 2 000 грн.

Період нарахування амортизації для виробничих машин – 15 років. Заплановано отримувати щомісячний дохід у розмірі 30 000 грн. На початку виробничої діяльності залучено короткотерміновий кредит у розмірі 30 000 грн терміном на один рік під 37 % річних.

Скласти баланс на початок та кінець року та звіти про фінансові результати за рік й рух грошових коштів протягом року за таких умов: кредит отримано та майно придбано в один день – 1 січня; річні платежі за кредит здійснюються у кінці року – 31 грудня; ставка податку на прибуток – 18 %.

Методичні рекомендації

Вхідним (позитивним) грошовим потоком є надходження грошових коштів і їхніх еквівалентів від операційної діяльності, надходження від інвестиційної діяльності, мобілізація фінансових ресурсів на ринку капіталів.

Вихідним (негативним) грошовим потоком є використання грошових коштів і їхніх еквівалентів: оплати рахунків контрагентів, фінансування реальних і фінансових інвестицій, погашення заборгованості, сплати податків, виплати дивідендів.

Валовий грошовий потік характеризує всю сукупність надходжень або витрат коштів

Чистий грошовий потік – це різниця між вхідним і вихідним грошовими потоками.

Коефіцієнт ліквідності грошового потоку, КЛ_{ГП} показує рівень збалансованості надходжень і витрачання грошових коштів та можливість поточного обслуговування поточних

зобов'язань. Чим більше значення даного показника, тим ліквідним є підприємство.

$$КЛ_{ГП} = \frac{ПГП}{НГП} \quad (3.1.)$$

де ПГП – позитивний грошовий потік;

НГП – негативний грошовий потік.

Коефіцієнт ділової активності грошового потоку, $КДА_{ГП}$ характеризує рівень його віддачі. Позитивною є тенденція до його зростання.

$$КДА_{ГП} = \frac{O_{реал.}}{ВГП} \quad (3.2.)$$

де $O_{реал.}$ – обсяг реалізації продукції (товарів, робіт, послуг);

ВГП – валовий грошовий потік.

Таблиця 3.2 – Надходження та витрачання грошових коштів у розрізі видів діяльності

Види діяльності	Надходження (+) Вхідний грошовий потік	Витрати (-) Вихідний грошовий потік
Операційна	Від реалізації продукції, послуг. Аванси отримані від суб'єктів господарювання. Від погашення дебіторської заборгованості. Інші надходження	Придбання сировини, матеріалів, напівфабрикатів у постачальників. Сплата заборгованості постачальникам. Аванси, надані постачальникам. Виплати заробітної платні працівникам. Сплачені податки до бюджету та позабюджетних фондів. Інші виплати під час операційної діяльності

Інвестиційна	Продаж довготермінових активів. Дивіденди, відсотки, інші надходження від довгострокових фінансових інвестицій. Надходження від повернення інших фінансових укладень.	Придбання довготермінових активів. Капітальні активи. Надання довготермінових позик іншим суб'єктам господарювання
Фінансова	Отримання довго- та короткотермінових кредитів і позик від банків та фінансових інституцій. Надходження від емісії цінних паперів. Отримане цільове фінансування.	Повернення довго- та короткотермінових кредитів та позик фінансовим інституціям. Виплата дивідендів. Викуп акцій власної емісії.

Тема 4. Визначення та використання у фінансових розрахунках зміни вартості грошей у часі

Мета: засвоєння та поглиблення знань з питання оцінки вартості грошей у часі, з'ясування основних чинників, що впливають на майбутню та поточну вартість грошей, набуття практичних навичок використання існуючих способів нарахування відсотків та визначення параметрів фінансової ренти з метою прийняття фінансово-управлінських та інвестиційних рішень.

Обговорення теоретичних питань:

1. Які основні причини і чому гроші втрачають свою вартість?
2. Як інфляція впливає на втрату вартості грошей з часом?
3. Чому ризик зменшує вартість грошей з часом?
4. Що таке ризик ліквідності?
5. Як схильність до ліквідності впливає на зміну вартості грошей з часом?
6. Що таке майбутня вартість грошей?

7. Як визначають теперішню та майбутню вартість грошей?
8. Для чого визначають теперішню вартість грошей?
9. Як називається процентна ставка при визначенні теперішньої вартості грошей?

Практичні завдання:

Завдання 4.1. Підприємству необхідно погасити кредит $30000+5000xN$ грн. вартістю $15+N$ % річних, який взятий на 5 років. Умовами договору встановлена схема погашення кредиту, що полягає у здійсненні рівномірних платежів, які необхідно сплачувати після першого року користування кредитом протягом всього терміну, передбаченого договором. Визначте суму платежів, які необхідно сплачувати щороку.

Завдання 4.2. Підприємство має дві альтернативні можливості придбання обладнання.

За першим варіантом умовами договору передбачено, що підприємство повинно щоквартально сплачувати банку (лізингодавцю) $250+100xN$ грн. протягом 10 років.

За другим варіантом підприємство може придбати аналогічне обладнання, за яке відразу необхідно сплатити $10000+400xN$ грн.

Дисконтна ставка - $10+N\%$. Запропонуйте керівництву підприємства оптимальний варіант інвестування.

Завдання 4.3. Підприємство має сплачувати фінансово-кредитній установі 50 000 грн чотири роки поспіль, анuitет звичайний, тобто платіж відбувається наприкінці періоду. Фірма-одержувач платежів кладе отримані суми на поточний рахунок у комерційний банк під 15% річних.

- 1) Визначте майбутню вартість анuitету.
- 2) Розрахуйте суму анuitетного платежу за умови нарахування пренумерандо (на початок періоду).
- 3) Який варіант «врахування» оберете ви як менеджер?

Завдання 4.4. Підприємству необхідно отримати за вкладенням коштів дохідність (реальну) на рівні $12\%+N\%$ за прогнозованого темпу інфляції $8\%+N\%$.

Якою має бути номінальна відсоткова ставка, щоб одержати повернення коштів з урахуванням рівня падіння купівельної спроможності? Відповідно

Завдання 4.5. Визначте річний темп та індекс інфляції, якщо відповідно до прогнозу економічного і соціального розвитку країни очікується середньомісячний темп інфляції у розмірі $1+N/10\%$.

Завдання 4.6. Розрахуйте реальну річну процентну ставку на майбутній рік, якщо номінальна річна ставка за опціонами і ф'ючерсними операціями на фондовій біржі на наступний рік очікується в розмірі 15% , а прогнозований місячний темп інфляції становить $1+N/10\%$.

Примітка: Потрібно розрахувати річний темп інфляції, а потім підставити значення номінальної процентної ставки і річного темпу інфляції у формулу Фішера.

Завдання 4.7. Визначте номінальну майбутню вартість вкладу з урахуванням інфляції на основі такої інформації:

- першопочаткова сума вкладу становить $10+N$ тис. грн.;
- реальна річна ставка, що використовується для нарощення суми вкладу, складає $10+N/2\%$;
- місячний темп інфляції -1% ;
- загальний період інвестування -3 роки при нарахуванні процентів один раз у рік.

Примітка: розраховуємо річний темп інфляції, потім номінальну процентну ставку та майбутню вартість вкладу (на основі номінальної ставки)

Завдання 4.8. Визначте теперішню вартість грошових засобів, якщо очікувана номінальна майбутня вартість грошових засобів складає $200+10\cdot N$ тис. грн.;

- реальна процентна ставка становить $8+N/2\%$;
- річний темп інфляції становить 8% ;
- період дисконтування складає 4 роки.

Примітка: Потрібно розрахувати теперішню вартість грошових засобів за номінальною процентною ставкою.

Завдання 4.9. Визначте реальну майбутню вартість вкладу, якщо:

- обсяг інвестицій становить $100 + 50 \cdot N$ тис. грн.;
- номінальна процентна ставка становить $10 + N/2$ %;
- місячний індекс інфляції становить 1,005;
- період дисконтування складає 3 роки.

Примітка: спочатку потрібно визначити річний темп інфляції, потім реальну процентну ставку, за якою здійснити розрахунок нарощеної суми.

Завдання 4.10. На фондовому ринку пропонується до продажу облігація одного з підприємств за ціною 90 ум. од. за одиницю. Вона була випущена строком на 3 роки, до погашення залишилося 2 роки. Її номінал при випуску визначений в 100 ум. од. Процентні виплати по облігації здійснюються один раз на рік за ставкою 30% до номіналу. З урахуванням рівня ризику даного типу облігації очікувана норма інвестиційного прибутку приймається у розмірі 35% на рік. Необхідно визначити реальну ринкову вартість облігації і її відповідність ціні продажу.

Методичні рекомендації

Концепція вартості грошей у часі полягає в тому, що вартість Розрахунок суми простого процента у процесі нарощення вартості першопочаткового вкладу проводиться за формулою:

$$S = P \cdot n \cdot i \quad (4.1)$$

де P - сума першопочаткового вкладу ; i - процентна ставка; n – період нарахування відсотків.

Тоді *майбутню вартість* вкладу з урахуванням суми процента можна визначити за формулою:

$$FV = P + I = P \cdot (1 + n \cdot i) \quad (4.2)$$

Майбутня сума вкладу у процесі його нарощення за складними процентами розраховується за формулою:

$$FV_c = P \cdot (1 + i)^n \quad (4.3)$$

Відповідно сума процента визначається як:

$$I_c = FV_c - P \quad (4.4)$$

Розрахунок *теперішньої вартості* грошових засобів у процесі дисконтування за складними процентами проводиться за такою формулою:

$$PV_c = \frac{FV}{(1+i)^n} \quad (4.5)$$

де i - дисконтна ставка або ставка капіталізації, що є процентною ставкою, за якою майбутні грошові потоки приводяться до теперішньої вартості.

Відповідно *сума дисконту* в цьому випадку визначається за формулою:

$$D_c = FC - PV_c \quad (4.6)$$

Звідси можна визначити *середню процентну ставку*:

$$i = \left(\frac{FV_c}{PV_c} \right)^{1/n} - 1 \quad (4.7)$$

Ефективна процентна ставка у процесі нарощення вартості грошових засобів за складними процентами визначається за формулою:

$$i_e = \left(1 + \frac{i}{n} \right)^n - 1 \quad (4.8)$$

Майбутня вартість аннуїтету на умовах попередніх платежів (*пренумерандо*) розраховується за формулою:

$$FVA_{pre} = R \cdot \frac{(1+i)^n - 1}{i} \cdot (1+i) \quad (4.9)$$

Розрахунок *майбутньої вартості аннуїтету*, що здійснюється на умовах наступних платежів (*постнумерандо*), проводиться за формулою:

$$FVA_{post} = R \cdot \frac{(1+i)^n - 1}{i} \quad (4.10)$$

Для розрахунку *теперішньої вартості аннуїтету*, що здійснюється на умовах попередніх платежів, застосовується формула:

$$PVA_{pre} = R \cdot \frac{1 - (1+i)^{-n}}{i} \cdot (1+i) \quad (4.11)$$

Теперішньої вартості аннуїтету, що здійснюється на умовах **постнумерандо** розраховується за формулою:

$$PVA_{post} = R \cdot \frac{1 - (1 + i)^{-n}}{i} \quad (4.12)$$

Для прогнозування *річного темпу інфляції* (Π_p) застосовується така формула:

$$t_{інфл}^{рік} = (1 + t_{інфл}^{міс})^{12} - 1 \quad (4.13)$$

де $t_{інфл}^{міс}$ – очікуваний середньомісячний темп інфляції у наступному періоді, виражений десятковим дробом.

Річний індекс інфляції розраховується на основі річного або місячного темпу інфляції за формулами:

$$I_{інфл}^{рік} = 1 + t_{інфл}^{рік} \text{ або } I_{інфл}^{рік} = (1 + t_{інфл}^{міс})^{12} \quad (4.14)$$

Методичний інструментарій формування *реальної процентної ставки* з урахуванням фактора інфляції базується на прогнозованому номінальному її рівні на фінансовому ринку і результатах прогнозу темпів інфляції. В основі розрахунку реальної процентної ставки з урахуванням фактора інфляції лежить *модель Фішера (Fisher effect)*, що має такий вигляд:

$$i_{реал} = \frac{i_{ном} - t_{інфл}}{1 + t_{інфл}}, \quad (4.15)$$

$$i_{ном} = i_{реал} + t_{інфл} + i_{реал} \times t_{інфл}, \text{ або} \quad (4.16)$$

$$i_{ном} = (1 + i_{реал})(1 + t_{інфл}) - 1 \quad (4.17)$$

де $i_{реал}$ - реальна процентна ставка (фактична або прогнозована у визначеному періоді); $i_{ном}$ - номінальна процентна ставка.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 3

Тема 5. Управління прибутком

Мета: засвоєння та поглиблення теоретичних знань про особливості управління прибутком підприємства на стадіях його формування і розподілу, методологічні засади операційного аналізу, механізм операційного левериджу та напрями його використання, сутність і типи дивідендної політики підприємства, набуття практичних навичок проведення операційного аналізу для розв'язання фінансових і виробничих

завдань підприємства, а також обґрунтування оптимальної дивідендної політики підприємства.

Обговорення теоретичних питань:

1. У чому економічна сутність прибутку?
2. Який порядок оподаткування прибутку підприємств в Україні?
3. Охарактеризуйте процес формування чистого прибутку підприємства.
4. З'ясуйте сутність процесу розподілу та використання прибутку.
5. У чому полягає суть аналізу беззбитковості?
6. Сутність аналізу беззбитковості та його призначення.
7. Методи розрахунку беззбиткового обсягу виробництва.
8. Фактори впливу на беззбитковий обсяг виробництва.
9. Планування прибутку підприємства та роль запасу фінансової міцності
10. Сутність та дія операційного важеля.
11. Розрахунок запасу фінансової міцності та впливу операційного важеля.

Практичні завдання:

Завдання 5.1. Підприємець планує реалізовувати на ринку зошити за ціною 2,8 грн., при цьому оптова ціна складає 1,9 грн., орендна плата за місце на ринку становить 300 грн. на місяць, а заробітна плата реалізатора складає 650 грн.

1. Визначте точку беззбитковості.
2. Як зміниться точка беззбитковості, якщо орендна плата підвищиться до 450 грн. на місяць?
3. Як зміниться точка беззбитковості за умови, що орендна плата залишиться такою ж, але оптова ціна зошита зменшиться на 0,2 грн.?
4. Скільки товару необхідно реалізувати, щоб отримати прибуток у сумі 500 грн.?
5. Побудуйте графік точки беззбитковості.
6. Визначте, який розмір прибутку можна отримати при рівні продажів 500 і 700 одиниць продукції.

7. Як зміниться точка безбитковості, якщо з'явиться можливість підняти ціну реалізації з 2,8 до 3,0 грн.?

8. Який запас фінансової міцності за очікуваного обсягу реалізації 600 одиниць товару?

9. Якщо підприємець запланує продавати два види товарів – 600 зошитів за ціною 2,9 грн. (оптова ціна – 1,9 грн.) і 300 альбомів для малювання за ціною 6,2 грн. (оптова ціна – 3,8 грн.), яким буде поріг рентабельності для кожного виду продукції і для бізнесу загалом?

Завдання 5.2. Підприємство реалізує 12500 од. продукції за ціною 118 грн./ од., норма прибутку 9%. Підприємство працює в межах релевантного діапазону.

Структура витрат на одиницю продукції є такою: амортизаційні відрахування – 13%, заробітна плата адміністративно-управлінського персоналу – 17%, заробітна плата працівників основного виробництва – 29%, сировина – 10%, матеріали – 5%, енергоносії – 18%, інші (постійні) витрати – 8%.

Спеціалісти відділу маркетингу прогнозують зменшення обсягів реалізації продукції на 32%. Як це вплине на фінансові результати діяльності підприємства? Проведіть операційний аналіз та зробіть висновки щодо зміни фінансового стану підприємства.

Завдання 5.3. На основі наведених даних звіту про фінансові результати підприємства (табл. 5.1) проведіть операційний аналіз його діяльності.

Складіть звіт про фінансові результати підприємства, використовуючи його формат на основі валової маржі, за звітний і попередній періоди. Визначте структуру витрат підприємства, точку безбитковості, валову маржу, коефіцієнт валової маржі, запас фінансової міцності, силу впливу операційного левериджу і прибуток від операційної діяльності. Зробіть висновки.

Таблиця 5.1

Витяг зі звіту про фінансові результати
(звіту про сукупний дохід)

Тис. грн.

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	533990,0	331793,0
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	413632,0	292491,0
Валовий: прибуток	2090	120358,0	39302,0
збиток	2095		
Інші операційні доходи	2120	281406,0	233514,0
Адміністративні витрати	2130	28150,0	23403,0
Витрати на збут	2150	10487,0	11314,0
Інші операційні витрати	2180	309752,0	229481,0
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190	53375,0	8618,0
збиток	2195		

Завдання 5.4. Діяльність підприємства характеризується такими показниками: виручка від реалізації – 250 тис. грн., змінні витрати – 10 тис. грн., постійні витрати – 70 тис. грн. Визначте:

– скільки відсотків прибутку можна буде зберегти, якщо виручка від реалізації зменшиться на 20%;

– відсоток зниження виручки від реалізації, за якого підприємство повертається до положення в точці беззбитковості;

– на скільки відсотків необхідно знизити постійні витрати, щоб при зменшенні виручки на 20% підприємство зберегло 80% очікуваного прибутку.

Завдання 5.5. Діяльність підприємства характеризується такими показниками: виручка від реалізації – 250 тис. грн.,

змінні витрати – 10 тис. грн., постійні витрати – 70 тис. грн.
Визначте:

- скільки відсотків прибутку можна буде зберегти, якщо виручка від реалізації зменшиться на 20%;
- відсоток зниження виручки від реалізації, за якого підприємство повертається до положення в точці беззбитковості;
- на скільки відсотків необхідно знизити постійні витрати, щоб при зменшенні виручки на 20% підприємство зберегло 80% очікуваного прибутку.

Завдання 5.6. Підприємство виготовляє 525 тис. од. продукції. Ціна реалізації становить 520 грн./од. Середні змінні витрати становлять 275 грн./од.

Постійні витрати становлять 51450 тис. грн. Проведіть аналіз чутливості прибутку до 15-відсоткової зміни основних елементів операційного левериджу – зростання ціни, зменшення змінних витрат, зменшення постійних витрат і виручки від реалізації.

В межах зміни кожного з елементів операційного левериджу дайте відповіді на питання:

- як зміниться прибуток;
- на скільки одиниць необхідно змінити обсяг реалізації, щоб сума прибутку залишилася незмінною.

Для перших трьох змін елементів операційного левериджу відповіді подайте у вигляді табл. 5.2.

Таблиця 5.2

Аналіз чутливості прибутку підприємства при зміні елементів операційного левериджу

Показник	Обсяг_____одиниць		Обсяг_____одиниць, що забезпечує вихідний розмір прибутку	
	грн.	у %	грн.	у %
Виручка від реалізації				
Змінні витрати:				

– на одиницю продукції				
– разом				
Валова маржа				
Постійні витрати				
Прибуток				

Методичні рекомендації

Формула точки беззбитковості у натуральному виразі:

$$T_{\text{безб}}^{\text{натур}} = \frac{\text{ПВ}}{\text{Ц}_{\text{од}} - \text{ЗВ}_{\text{од}}} = \frac{\text{ПВ}}{\text{МД}_{\text{од}}} \quad (5.1)$$

Формула беззбитковості у грошовому виразі:

$$T_{\text{безб}}^{\text{варт}} = T_{\text{безб}}^{\text{натур}} \cdot \text{Ц}_{\text{од}} \quad (5.2)$$

або

$$T_{\text{безб}} = \frac{\text{ПВ}}{\text{КМД}} \quad (5.3)$$

КМД – коефіцієнт маржинального доходу.

Коефіцієнт маржинального доходу (КМД) – це співвідношення суми маржинального доходу і суми доходу від реалізації

$$\text{КМД} = \frac{\text{МД}}{\text{В}_{\text{реал}}} \quad (5.4)$$

Запас фінансової міцності – це величина, на яку фактичний (або запланований) обсяг реалізації перевищує точку беззбитковості. Він відображає величину можливого зниження обсягу виробництва і реалізації без ризику покрити затрати. Запас міцності може виражатись у грошовій формі або у процентах.

$$\text{ЗФМ}^{\text{варт}} = \text{В}_{\text{реал}} - T_{\text{безб}}^{\text{варт}} \quad (5.5)$$

$$\text{ЗФМ}^{\%} = \frac{\text{ЗФМ}^{\text{варт}}}{\text{В}_{\text{реал}}} \cdot 100 \quad (5.6)$$

Операційний важіль показує, у скільки разів може змінитися значення прибутку при збільшенні (зменшенні) обсягу продажів. Цей ефект зумовлений різним ступенем впливу динаміки постійних та змінних затрат на формування фінансових результатів діяльності підприємства при зміні обсягу виробництва.

$$OB = \frac{MD}{P} \quad (5.7)$$

% зміни прибутку = % зміни виторгу * операційний важіль

Оскільки сила дії операційного важеля залежить від співвідношення постійних та змінних затрат, його можна використовувати для управління структурою затрат підприємства, для вибору оптимальних співвідношень затрат. Якій структурі надати перевагу:

- з переважанням змінних затрат (малий операційний важіль);
- з переважанням постійних затрат (великий операційний важіль).

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 4

Тема 6. Управління активами

Мета: засвоєння та поглиблення теоретичних знань про особливості управління необоротними активами, виробничими запасами, дебіторською заборгованістю та грошовими коштами підприємства, набуття практичних навичок щодо обґрунтування форм фінансування та використання необоротних активів підприємства, визначення необхідного обсягу та оптимізації оборотних активів підприємства.

Обговорення теоретичних питань:

1. Сутність активів підприємства з позиції фінансового менеджменту
2. Мета та завдання управління активами підприємства
3. Етапи управління формування активів підприємства
4. Управління оборотними активами підприємства
5. Від яких рішень залежить ефективне управління оборотними активами підприємства?
6. Напрями підвищення ефективності використання необоротних активів.
7. Сутність операційного циклу підприємства.
8. Сутність виробничого циклу підприємства
9. Сутність фінансового циклу підприємства

10. Завдання фінансового менеджменту в управлінні запасами підприємства.

11. Види моделей управління запасами підприємства

12. Мета та завдання управління необоротними активами підприємства

13. Етапи управління необоротними активами підприємства

Практичні завдання:

Завдання 6.1. Визначити тривалість операційного, виробничого і фінансового циклів на основі наступних даних:

- середній період обороту запасів сировини, матеріалів – 25 днів;
- середній період обороту незавершеного виробництва – 8 днів;
- середній період обороту запасів готової продукції – 19 днів;
- середній період обороту дебіторської заборгованості – 20 днів;
- середній період обороту кредиторської заборгованості – 16 днів.

Завдання 6.2. Для виробництва готової продукції необхідно три взаємодоповнюючі види сировини. Річна потреба в сировині А складає 30 000 шт., В – 24 500 шт., С – 25 600 шт. Середня вартість доставки однієї партії сировини А – 1200 грн., В – 1500 грн., С – 1400 грн. Середня вартість зберігання одиниці сировини А, В, С на складі відповідно складає 80, 60, 70 грн.

Визначити:

1. Оптимальний середній розмір партії поставки кожного виду сировини;
2. Кількість замовлень, які необхідно розмістити протягом одного року.
3. Інтервал між двома послідовними замовленнями.
4. Обсяг закупівлі сировини в тиждень

Запропонуйте та обґрунтуйте заходи фінансового менеджменту щодо покращення ситуації на підприємстві.

Завдання 6.3. За даними балансу підприємства вартість операційних необоротних активів на початок року становила 14182 тис. грн, на кінець року – 13580 тис. грн, вартість оборотних активів на початок року дорівнювала 3327 тис. грн, на кінець року – 4376 тис. грн.

Завдання 6.4. За даними фінансової звітності суб'єкта господарювання, який є базою для написання магістерської роботи, розрахувати за аналізований період необхідну суму грошових коштів на наступний рік.

Запропонуйте та обґрунтуйте заходи фінансового менеджменту щодо оптимізації показників на підприємстві.

Примітка: Мінімальна сума грошових коштів визначається як відношення операційних витрат за рік до обертання грошових коштів (визначається як відношення обсягу реалізованої продукції, робіт, послуг до середнього залишку грошових коштів і дебіторської заборгованості).

Завдання 6.5. Підприємство звернулося у банк з проханням викупити рахунки – фактури (дебіторську заборгованість) на суму 25 000. Плата за кредит – 22%. Середній термін обертання коштів у розрахунках з покупцем – 8 днів. Комісійна винагорода за факторингове обслуговування 5 %. Визначте плату за факторинг.

Примітка: В основу факторингової операції покладено принцип придбання банком рахунків-фактур підприємств-постачальників за відвантажену продукцію, тобто передачу баку права вимагати платежі з покупця продукції. Плата за факторинг складається із плати за кредит та комісійної винагороди.

Завдання 6.6. Підприємство реалізує 400 тис. одиниць продукції по 100 грн./од. Вся продукція реалізується в кредит. Змінні витрати становлять 50 грн./од. Обсяг постійних витрат становить 120 000 грн. Рівень безнадійних боргів становить 5% виручки від реалізації. Період погашення дебіторської заборгованості – 25 днів. При цьому клієнти пропонують підприємству змінити умови кредитної політики:

а) збільшити відстрочку платежу до 35 днів – при цьому фінансові менеджери підприємства очікують, що у разі

прийняття цієї пропозиції обсяг продаж зросте на 10%, рівень безнадійних боргів на підприємстві становитиме 2%. Проаналізуйте пропозицію клієнтів та зробіть висновки стосовно доцільності її прийняття, враховуючи, що вартість капіталу, який інвестовано в дебіторську заборгованість, складає 23%.

б) запровадити 3/10 net 30 – при цьому фінансові менеджери підприємства очікують, що у разі прийняття цієї пропозиції обсяг продажів зросте на 10%, 70% продукції оплачуватиметься із дисконтом, період погашення дебіторської заборгованості становитиме 15 днів, рівень безнадійних боргів на підприємстві становитиме 1%. Проаналізуйте пропозицію клієнтів та зробіть висновки стосовно доцільності її прийняття, враховуючи, що у підприємства є можливість інвестувати кошти, що вивільняться з обороту на умовах нарахування 16% річних.

Методичні рекомендації

Операційний цикл – це період повного обороту всієї суми оборотних активів, у процесі якого відбувається зміна окремих їх видів.

$$\text{ТОЦ} = \text{ТВЦ} + \text{ТФЦ}, \quad (6.1)$$

Де ТОЦ – тривалість операційного циклу підприємства, в днях;

ТВЦ – тривалість виробничого циклу;

ПОмз – тривалість фінансового циклу;

Виробничий цикл підприємства – це період обороту матеріальних елементів оборотних активів, з моменту надходження сировини, матеріалів і напівфабрикатів на підприємство до відвантаження виготовленої з них готової продукції покупцям.

Тривалість виробничого циклу підприємства визначається за такою формулою:

$$\text{ТВЦ} = \text{ПОсм} + \text{ПОнз} + \text{ПОгп}, \quad (6.2)$$

де ТВЦ – тривалість виробничого циклу підприємства, у днях;

ПОсм – період обороту середнього запасу сировини, матеріалів і напівфабрикатів, у днях;

ПОнз – період обороту середнього обсягу незавершеного виробництва, в днях;

ПОгп – період обороту середнього запасу готової продукції, у днях.

Фінансовий цикл – період повного обороту коштів, інвестованих в оборотні активи, починаючи з моменту погашення кредиторської заборгованості за отриману сировину, матеріали й напівфабрикати та закінчуючи оплаченою дебіторською заборгованістю за поставлену готову продукцію.

Тривалість фінансового циклу або циклу грошового обігу підприємства визначається за такою формулою:

$$\text{ТФЦ} = \text{ТВЦ} + \text{ПОдз} - \text{Покз}, \quad (6.3)$$

де ТФЦ – тривалість фінансового циклу або циклу грошового обігу підприємства, у днях;

ТВЦ – тривалість виробничого циклу підприємства, у днях;

ПОдз – середній період обороту дебіторської заборгованості, у днях;

Покз – середній період обороту кредиторської заборгованості, у днях.

Оптимальний розмір замовлення (*EOQ*) визначається за формулою:

$$EOQ = \sqrt{\frac{2 \times \Pi_{p_i} \times V_{\text{дост}_i}}{V_{\text{збер}_i}}} \quad (6.4)$$

де Π_{p_i} – річна потреба в *i*-му запасі;

$V_{\text{дост}_i}$ – вартість виконання одного замовлення (витрати на доставку одиниці *i*-го запасу);

$V_{\text{збер}_i}$ – витрати на зберігання одиниці *i*-го запасу.

Кількість замовлень, які потрібно розмістити протягом одного року (*n*), визначається за формулою:

$$n = \frac{\Pi_{p_i}}{EOQ} \quad (6.5)$$

Інтервал між двома послідовними замовленнями (t) визначається за формулою:

$$t = \frac{250}{n} \quad (6.6)$$

Обсяг закупівлі сировини в тиждень (Q_m) визначається за формулою:

$$Q_m = \frac{2\Pi_{Pi}}{k} \quad (6.7)$$

k – кількість тижнів у році

Коефіцієнт участі операційних необоротних активів у загальній сумі активів підприємства розраховується за формулою:

$$K_y = \frac{\overline{BA_c}}{\overline{BA_c} + \overline{OA_c}}, \quad (6.8)$$

де K_y – коефіцієнт участі операційних необоротних активів у загальній сумі активів підприємства;

$\overline{BA_c}$ – середня вартість операційних необоротних активів підприємства в минулому періоді;

$\overline{OA_c}$ – середня сума оборотних активів підприємства в минулому періоді.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ, ІНВЕСТИЦІЯМИ, ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ. ВНУТРІШНЬОФІРМОВЕ ФІНАНСОВЕ ПРОГНОЗУВАННЯ ТА АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 5 Тема 7. Управління капіталом

Мета: засвоєння та поглиблення теоретичних знань про

особливості управління власним і позиковим капіталом підприємства, набуття практичних навичок розрахунку показників вартості власного і позикового капіталу, середньозваженої вартості капіталу та оцінювання факторів, що впливають на її зміну, ефекту фінансового левериджу та обґрунтування оптимальної структури капіталу підприємства за різними критеріями.

Обговорення теоретичних питань:

1. Розкрийте економічну сутність капіталу.
2. Охарактеризуйте основну мету та принципи формування капіталу підприємства.
3. Методи визначення потреби у капіталі підприємства.
4. Охарактеризувати схеми фінансування капіталу підприємства.
5. Охарактеризуйте склад основних джерел формування власних фінансових ресурсів підприємства.
6. Розкрийте особливості політики формування власних фінансових ресурсів підприємства, визначте його особливості, переваги і недоліки.
7. Охарактеризуйте переваги і недоліки позикового капіталу для підприємства.
8. Особливості визначення вартості власного капіталу підприємства та його складових елементів.
9. Особливості визначення вартості позикового капіталу підприємства та його складових елементів.
10. Ефект фінансового левериджу, порядок його розрахунку.
11. Механізм фінансового левериджу та його взаємодія із операційним левериджем.
12. Вплив фінансового ризику підприємства на сукупний ризик його діяльності.
13. Структура капіталу підприємства та основний інструментарій її оптимізації.

Практичні завдання:

Завдання 7.1. Підприємство отримало довгостроковий банківський кредит під 28 % річних. Визначити вартість залученого капіталу, якщо:

- а) підприємство сплачує податок з прибутку в розмірі 25 %;
- б) підприємство має 100 процентну пільгу з оподаткування прибутку.

Завдання 7.2. Ринкова вартість звичайних акцій підприємства складає 450000 грн., привілейовані акції складають 120000 грн., а загальний позиковий капітал – 200000 грн. Вартість власного капіталу дорівнює 14 %, привілейованих акцій – 10 %, а облігацій підприємства – 9 %. Необхідно визначити зважену середню вартість капіталу компанії при ставці податку на прибуток 30 %.

Завдання 7.3. Структуру капіталу підприємства наведено у табл. 7.1. Валовий прибуток підприємства становить 1881 тис. грн. Річна відсоткова ставка за довгостроковим кредитом становить 19%. Відсоткова ставка за облігацією – 16%. Відсоткова ставка за короткостроковим кредитом – 17% річних. Визначте оптимальну структуру капіталу підприємства за критерієм максимізації фінансової рентабельності. Зробіть висновки.

Таблиця 7.1

Показники діяльності підприємства

Тис. грн.

Показник	Варіанти структури капіталу		
	1	2	3
<i>Власний капітал</i>			
Прості акції	3750	3750	4750
Привілейовані акції	625	625	500
<i>Позиковий капітал</i>			
Довгостроковий кредит	1250		625

Облігації		1125	500
Короткостроковий кредит	875	1250	
Кредиторська заборгованість	625	375	750
<i>Разом</i>			

Завдання 7.4. Підприємство реалізує 600 од. продукції за ціною 1350 грн./од. Питома вага змінних витрат в ціні реалізації становить 0,45. Питома вага постійних витрат в структурі валової маржі становить 0,6.

За результатами проведеного дослідження ринку було з'ясовано, що підприємство може наростити обсяги виробництва продукції на 30%. Для цього підприємству необхідно наростити виробничі потужності на суму 500 тис. грн., строк корисного використання яких складає 5 років. Придбати нове обладнання можливо в кредит терміном на 1 рік під 16% річних на умовах щоквартального нарахування відсотків.

Фактично підприємство має таку структуру капіталу: власний капітал – 1000 тис. грн., поточні зобов'язання (поточна кредиторська заборгованість) – 500 тис. грн. Визначте операційно-фінансовий леверидж підприємства та зробіть висновки стосовно доцільності нарощення обсягів виробництва з фінансової точки зору.

Завдання 7.5. Структура капіталу підприємства є такою: власний капітал – 350 тис. грн., сформований шляхом випуску простих акцій номіналом 5,0 грн.; позиковий капітал – 150 тис. грн. Прибуток від операційної діяльності підприємства складає 95 тис. грн.

У підприємства є потреба залучити додатково 250 тис. грн. Вартість позикового капіталу для підприємства складає 17% річних. При цьому прибуток від операційної діяльності зростає на 45%. Визначте, що вигідніше для підприємства: здійснити випуск акцій чи випуск облігацій. Зробіть висновки.

Завдання 7.6. На основі табл. 7.2 визначте економічну додану вартість підприємства. Зробіть висновки.

Таблиця 7.2

Показники діяльності підприємства

Тис. грн.

Показник	Рік		
	1	2	3
Операційний прибуток до сплати податку	8618,0	53375,0	37428,0
Власний капітал	364756,0	367923,5	404845,0
Чистий прибуток, виплачений власникам підприємства у процесі розподілу за звітний період	5217,9	7180,3	6558,49
Позиковий капітал	251127,0	269366,0	241334,0
Сплачені відсотки за використання позикових коштів	11979,0	6962,0	12719,0

Методичні рекомендації

Вартість капіталу, залученого за рахунок банківського кредиту. Оскільки проценти за користування банківською позикою виключаються з бази оподаткування прибутку, реальна вартість одиниці такого капіталу буде меншою, ніж ставка банківського проценту на величину податкової економії. Отже, вартість капіталу потрібно розглядати з урахуванням податку на прибуток:

$$BK_k = СП (1 - K_{оп}) , \quad (7.1)$$

де BK_k – вартість капіталу, залученого за рахунок банківського кредиту;

СП – ставка банківського процента за кредит;

$K_{оп}$ – коефіцієнт оподаткування прибутку.

Середньозважена вартість капіталу характеризує середній рівень витрат для підтримки економічного потенціалу підприємства за наявної структури джерел коштів, вимог інвесторів і кредиторів та прийнятої дивідендної політики. Даний показник розраховується за формулою:

$$СЗВ = (\sum BK_i * Ч_i) / 100, \quad (7.2)$$

де: СЗВ – середньозважена вартість капіталу;

ВК_i – вартість капіталу, залученого за рахунок і-го джерела, %;

Ч_i – частка і-го джерела у загальній сумі постійного капіталу.

Або:

$$WACC = WD * CD * (1 - T) + WP * CP + WE * CE, \quad (7.3)$$

де: WD, WP, WE – відповідно питома вага позикових коштів, привілейованих акцій, власного капіталу (звичайних акцій та нерозподіленого прибутку);

CD, CP, CE – вартості відповідних частин капіталу.

Метод оптимізації структури капіталу за критерієм максимізації рівня прогнозованої фінансової рентабельності. Цей метод ґрунтується на багатоваріантних розрахунках рівня фінансової рентабельності (рентабельності власного капіталу) при різній структурі капіталу та передбачає використання механізму фінансового левериджу:

$$ЕФЛ = (1 - C_{nn}) * (КВР_a - ПК) * \frac{ПК}{ВК}, \quad (7.4)$$

де ЕФЛ – ефект фінансового левериджу, який полягає у прирості коефіцієнта рентабельності власного капіталу, %;

C_{nn} – ставка податку на прибуток, що виражена десятковим дробом;

КВР_a – коефіцієнт валової рентабельності активів (відношення валового прибутку до середньої вартості активів), %;

ПК – середній розмір процентів за кредит, що сплачує підприємство за використання позикового капіталу, %;

ВК – середня сума позиченого капіталу, що використовується підприємством;

ВК – середня сума власного капіталу підприємства.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 6

Тема 8. Управління інвестиціями

Мета: засвоєння та поглиблення теоретичних знань про особливості управління інвестиціями, формування практичних навичок оцінювання ефективності реальних інвестиційних

проектів та фінансових інвестицій, визначення типу інвестиційного портфелю.

Обговорення теоретичних питань:

1. Визначте зміст поняття «інвестиції» та основні їх форми
2. Назвіть базові класифікаційні ознаки та охарактеризуйте види інвестицій.
3. Опишіть основні цілі управління інвестиційною діяльністю підприємства.
4. Особливості управління реальними інвестиціями.
5. Опишіть етапу інвестиційного циклу
6. Методи оцінювання ефективності реальних інвестиційних проектів.
7. Форми фінансових інвестицій та особливості управління ними.
8. Сутність інвестиційного портфелю та характеристика його основних типів.
9. Оптимізація інвестиційного портфелю
10. Стратегії управління портфелем цінних паперів у періоди циклічних змін ставки процента на фінансовому ринку

Практичні завдання:

Завдання 8.1. Розглядається проект створення невеликого підприємства з виробництва товару А. Для цього необхідно придбати устаткування (на суму 2700 тис. грн. (у нульовий рік проекту), термін його експлуатації складає 3 роки. Амортизація нараховується рівномірно. Передбачається, що на 4-му році устаткування буде продано за 300 тис. грн. Виробництво продукту А заплановано в такому обсязі: перший рік – 250 тис. шт., другий – 350 тис. шт., третій – 400 тис. шт. Реалізація продукції здійснюватиметься за ціною 12 грн., а матеріальні витрати (без урахування амортизаційних відрахувань на одиницю товару) плануються на рівні 5,2 грн. Ставка податку на прибуток складає 25%. Номінальна ставка дисконту – 15%.

Визначте величину чистого приведенного доходу (*NPV*) проекту.

Завдання 8.2. Визначити доцільність проекту на основі методів визначення чистої теперішньої вартості (ЧТВ), індексу прибутковості (ІП), терміну окупності (звичайному і дисконтованому). Зробити висновки.

Таблиця 8.1

Вихідні дані

тис. грн.

Грошові потоки (ГП) проектів					Початкові інвестиції (ІП)	Дисконтна ставка, %
1 рік	2 рік	3 рік	4 рік	5 рік		
80	20	18	60	38	160	14

Завдання 8.3. Використовуючи дані таблиці, розрахуйте внутрішню норму рентабельності проекту.

Таблиця 8.2

Вихідні дані

тис. грн.

Показники	Роки					
	0	1	2	3	4	5
Грошовий потік		7800	3500	4000	4000	1500
Інвестиції	16000					

Методичні рекомендації

Чиста теперішня вартість (NPV) за інвестиційним проектом розраховується за формулою:

$$NPV = \sum_{t=1}^n \frac{CF_t}{(1+i)^t} - \sum_{i=1}^n \frac{C}{(1+i)^0} \quad , \quad (8.1)$$

де CF_t – сума грошових потоків по проекту

C – початкова сума інвестицій у проект

n – номер кроку розрахунку

i – постійна норма дисконту (y %)

Індекс прибутковості інвестицій. Індекс прибутковості (Profitability Index, PI) є часткою від ділення очікуваних майбутніх грошових потоків на початкові витрати і визначається за формулою:

$$PI = \frac{\sum_{t=1}^n CF_t / (1+i)^t}{C}, \quad (8.2)$$

Внутрішня норма дохідності (рентабельності) інвестицій (Internal Rate of Return, IRR) показує максимальний рівень витрат, тобто ціни коштів, які можуть бути залучені для фінансування проекту:

$$IRR = r \Rightarrow \sum_{t=1}^n \frac{CF_t}{(1+i)^t} - C = 0, \quad (8.3)$$

Якщо $IRR > I$ – інвестиційний проект доцільно прийняти

Якщо $IRR < I$ або $= I$ – інвестиційний проект не приймається

Для визначення показника IRR слід застосувати метод послідовних ітерацій, сутність якого полягає в тому, що, змінюючи ставку дисконтування, необхідно знайти позитивне та негативне значення NPV і визначити IRR за допомогою формули 3.5:

$$IRR = r_1 \frac{f(i_1)}{f(i_1) - f(i_2)} * (i_2 - i_1), \quad (8.4)$$

де i_1, i_2 – ставки дисконтування, за яких показник NPV відповідно позитивний та негативний;

$f(i_1), f(i_2)$ – відповідно позитивне та негативне значення NPV.

Період окупності (Payback Period, PP). Правило NPV дає керівникам можливість приймати правильні рішення, показує базові періоди, за які початкові інвестиції повністю повертаються за рахунок генеруючих грошових потоків, дає можливість дати попередню оцінку рівня ризику.

$$PP = I - \frac{\sum_{t=0}^n \frac{CF_t}{(1+i)^t}}{\frac{CF_n}{(1+i)^n}} \quad (8.5)$$

Розрахункова норма прибутку або коефіцієнт ефективності інвестицій (Accounting Rate of Return, ARR):

$$ARR = \frac{PN}{\frac{1}{2} * (C + RV)} \quad (8.6)$$

де PN – інвестиції;

RV – залишкова вартість активів.

Якщо $NPV > 0$, то $IRR > i$, $PI > 1$

Якщо $NPV < 0$, то $IRR < i$, $PI < 1$

Якщо $NPV = 0$, то $IRR = i$, $PI = 1$

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 7

Тема 9. Управління фінансовими ризиками

Мета: засвоєння та поглиблення теоретичних знань про сутність фінансових ризиків, їх значення в діяльності підприємств, особливості управління фінансовими ризиками, механізми їх нейтралізації, набуття практичних навичок з хеджування фінансових ризиків шляхом використання деривативів.

Обговорення теоретичних питань:

1. Сутність та класифікація фінансових ризиків.
2. Основні напрями управління фінансовими ризиками діяльності підприємств у ринковому середовищі.
3. Основні форми диверсифікації фінансових ризиків підприємства.
4. Зміст процесу управління валютними ризиками підприємства.
5. Значення деривативів в управлінні фінансовими ризиками.
6. Методи оцінки фінансового ризику в управлінському процесі.

Практичні завдання:

Завдання 9.1. Бета-коефіцієнт акцій підприємства «Прометей» дорівнює 1,5. Безризикова ставка доходності становить 10 %, а очікувана доходність ринкового інвестиційного портфеля – 14 %. У поточному періоді підприємство виплатило дивіденди власникам акцій у сумі 5 грн/акцію. Інвестори очікують, що щорічний темп зростання дивідендів буде становити 12,5 % протягом довготривалого періоду.

Визначити очікувану дохідність акції за моделлю ціноутворення капітальних активів. Якою є поточна ринкова вартість акції, урахувавши необхідну дохідність? Як зміниться очікувана дохідність та ринкова вартість акції, якщо бета-коефіцієнт буде становити 1,2 (якщо припустити, що інші характеристики залишаються незмінними)?

Завдання 9.2. Інвестор укладає кошти у звичайні акції підприємства X, у цьому разі його оцінки можливої річної дохідності акцій будуть такі (табл. 9.1):

Таблиця 9.1

Оцінки можливої дохідності акцій

Ймовірність настання	0,1	0,15	0,50	0,15	0,10
Можлива дохідність, %	-8	5	15	20	27

Завдання 9.3. Очікувана дохідність акцій підприємства «Смарагд» має характеризуватися таким розподілом (табл. 9.1). Знайдіть очікувану дохідність акцій компанії, середньоквадратичне відхилення та коефіцієнт варіації.

Таблиця 9.2

Показники очікуваної дохідності акцій підприємства

Попит на продукцію підприємства	Ймовірність	Дохідність %
Низький	0,1	-50
Нижче середнього	0,2	-5
Середній	0,4	16
Вище середнього	0,2	25
Високий	0,1	60
Всього	1	

Методичні рекомендації

Очікувана дохідність актива визначається:

$$\bar{R} = \sum_{i=1}^n R_i \times P_i \quad (9.1)$$

де R_i – i -а можлива дохідність;

P_i –ймовірність її отримання;

n – загальна кількість можливих варіантів дохідностей.

Таким чином, очікувана дохідність (математичне очікування дохідності) – це середньозважена величина можливих значень дохідності, де ваговими коефіцієнтами є ймовірності їх отримання. Ризик інвестицій в актив визначається розкидом або дисперсією всіх можливих значень його дохідності відносно їх середньої величини.

Середньоквадратичне (стандартне) відхилення визначається за формулою:

$$\sigma = \sqrt{\sum_{i=1}^n (R_i - \bar{R})^2 \times P_i} \quad (9.2)$$

де R_i – i -а можлива дохідність;

\bar{R} –середньозважена дохідність;

P_i –ймовірність її отримання.

Чим більше стандартне відхилення дохідності, тим більшою є її мінливість та, відповідно, вище ризик інвестиції. Дисперсія (варіація) дохідності (σ^2) – квадрат стандартного відхилення. Показує розкид розподілу дохідності. Коефіцієнт варіації (дисперсії) визначається:

$$CV = \frac{\sigma}{\bar{R}} \quad (9.3)$$

де σ – середньоквадратичне відхилення;

\bar{R} –середня дохідність.

Бета-коефіцієнт – коефіцієнт систематичного ринкового ризику, який відображає чутливість дохідності акції до зміни дохідності ринкового портфеля. Бета-коефіцієнт є мірою ризику індивідуального цінного паперу в оптимальному портфелі.

Модель ціноутворення капітальних активів (CAPM) – передбачає, що всі інвестори загалом володіють цінними

паперами в однакових оптимальних пропорціях та всі фінансові ринки є ефективними, тобто ціни на цінні папери оптимально врівноважено, виходячи з попиту та пропозиції. Тоді очікувана дохідність ринкового портфеля буде дорівнювати дохідності безризикового цінного паперу + премія за ризик і ризик ринкового портфеля буде становити систематичний ризик.

Тоді рівняння для ринкової лінії цінних паперів буде становити:

$$R_j = R_f + (R_M - R_f) \times \beta_j, \quad (9.4)$$

де R_j - очікувана дохідність цінних паперів;

R_f - безризикова ставка дохідності;

R_M - очікувана дохідність портфеля;

β_j - бета-коефіцієнт цінних паперів.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 8

Тема 10. Аналіз фінансово-економічної діяльності підприємства на основі даних фінансової звітності

Мета: засвоєння та поглиблення теоретичних знань про призначення фінансової звітності підприємства, набуття практичних навичок застосування методів і прийомів аналізу фінансових звітів та проведення комплексного оцінювання фінансового стану підприємства.

Обговорення теоретичних питань:

1. Визначте склад фінансової звітності підприємства.
2. Призначення основних компонентів фінансової звітності
3. Послідовність аналізу фінансової звітності
4. Розкрийте основні напрямки фінансового аналізу в рамках функцій фінансового менеджменту.
5. Зміст основних розділів бухгалтерського балансу підприємства.

Взаємозв'язок між активом і пасивом балансу.

6. Види оцінок, які використовують для визначення балансової вартості

активів.

7. Склад зобов'язань і забезпечень підприємства.
8. Склад та структура звіту про фінансові результати підприємства.
9. Види надходжень та витрат коштів, які пов'язані з операційною, фінансовою та інвестиційною діяльністю підприємства.
10. Алгоритм визначення чистого прибутку підприємства.
11. Характеристика основних розділів звіту про рух грошових коштів підприємства.
12. Характеристика звіту про власний капітал підприємства.
13. Порядок оцінювання власного капіталу підприємства.
14. Основні напрями та завдання аналізу фінансової звітності підприємства.
15. Методи і прийоми фінансового аналізу підприємства.
16. Групи показників оцінки фінансового стану підприємства.
17. Оцінка фінансового стану підприємства з урахуванням ступеня ліквідності активів.
18. Методика визначення типу фінансової стійкості підприємства.

Практичні завдання:

Завдання 10.1. Проаналізуйте баланс підприємства (за вибором студента) з позиції його відповідності критеріям позитивного балансу та з позицій наявності «хворих статей». Зробіть висновки.

Методичні рекомендації

Баланс підприємства можна вважати в цілому позитивним, якщо валюта балансу в кінці звітного періоду збільшилась в порівнянні з початком звітного періоду, темпи приросту оборотних активів перевищують темпи приросту необоротних активів, власний капітал підприємства перевищує позиковий і

темпи його зростання перевищують темпи зростання позикового капіталу, темпи приросту дебіторської заборгованості та кредиторської заборгованості є приблизно однаковими, частка чистого оборотного капіталу (робочий капітал) в оборотних активах повинна бути більше 10%, коефіцієнт покриття більше 1,0.

„Хворими” статтями балансу підприємства вважаються такі значення та тенденції показників: зменшення валюти балансу за звітний період внаслідок зменшення оборотних активів, невідповідність між темпами приросту дебіторської та кредиторської заборгованості, збитки підприємства, перевищення темпів приросту необоротних активів над темпами приросту оборотних активів, власний капітал підприємства не перевищує його позиковий капітал, перевищення темпів зростання позикового капіталу над темпами зростання власного капіталу, збільшення коефіцієнта зносу основних засобів, значення коефіцієнта покриття менше 1, менш ніж 10% частка робочого капіталу в оборотних активах.

Завдання 10.2. Розрахуйте та проаналізуйте показники на основі фінансової звітності підприємства (за вибором студента), що характеризують рентабельність господарюючого суб'єкта. Складіть аналітичну таблицю. Проведіть оцінку рівня та динаміки рентабельності підприємства за окремими показниками. Надайте обґрунтовані аналітичні висновки.

Методичні рекомендації

Інформаційним забезпеченням аналізу рентабельності підприємства є форма №1 «Баланс» та форма №2 «Звіт про фінансові результати». Аналіз рентабельності підприємства здійснюється за допомогою системи таких основних показників: рентабельність продукції за валовим прибутком операційна рентабельність продажу, чиста рентабельність продажу, рентабельність активів, рентабельність власного капіталу.

У процесі аналізу необхідно дослідити отримані під час розрахунків значення та динаміку перелічених показників рентабельності. За результатами аналізу рентабельності надаються висновки про ефективність фінансово-господарської діяльності підприємства (у розрізі аналізованих показників)

Завдання 10.3. Проведіть попереднє оцінювання фінансового стану підприємства на основі фінансової звітності (за вибором студента) за допомогою показників динаміки методу „золотого правила економіки” шляхом порівняння темпів їх змін. Зробіть висновки.

Методичні рекомендації

Метод «золотого правила економіки» показує збалансованість темпів зміни чистого прибутку від реалізації товарів, власного капіталу й сукупних активів представлено

Оптимальним є співвідношення (золоте правило економіки), що базується на їхньому взаємозв'язку:

$$\text{Трп} > \text{Трв} > \text{Тра} > 100\%, \quad (10.1)$$

де Трп , Трв , Тра – відповідно темпи зміни чистого прибутку, обсягу реалізації, суми активів (капіталу). Це співвідношення означає, що:

- прибуток зростає більш високими темпами, ніж обсяг реалізації продукції, а, відповідно, це свідчить про відносне зниження витрат виробництва та обігу;
- обсяг продажу зростає більш високими темпами, ніж активи (капітал) підприємства, тобто ресурси підприємства використовуються більш ефективно;
- економічний потенціал (майно) підприємства зростає порівняно з попереднім періодом.

Завдання 10.4. Під час аудиту фінансової звітності виявлено помилку в нарахуванні зносу основних засобів адміністративного призначення попереднього звітного періоду: замість 4000 грн. помилково було нараховано 400 грн. Що потрібно робити в даній ситуації?

Методичні рекомендації

Першочергово потрібно визначити суму помилки. Потім відкоригувати залишок нерозподіленого прибутку на початок звітний період. У Звіті про власний капітал (форма №4) за звітний період у рядку «Виправлення помилок» за графою «Нерозподілений прибуток» вписати суму відкориговано залишку. Із урахуванням виправленої помилки заповнити рядок «Скоригований залишок на початок року» форми №4. Потім відкоригувати Звіт про фінансові результати за попередній період: сума адміністративних витрат збільшується на суму помилки грн., фінансовий результат (прибуток від операційної діяльності та прибуток від звичайної діяльності до оподаткування) зменшується на суму помилки., податок на прибуток зменшується на суму податку, прибуток від звичайної діяльності та чистий прибуток зменшується на відкоригованого залишку.

Також необхідно відкоригувати Звіт про власний капітал за попередній період: у рядку «Чистий прибуток (збиток) за звітний період» зазначається сума чистого прибутку зі скорегованого Звіту про фінансові результати за попередній період – сума відкоригованого залишку.

У Примітці до фінансової звітності (пояснювальній записці) слід зазначити зміст помилки, її суму, статті фінансових звітів, що зазнали коригування.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 9

Тема 11. Складання прогнозової фінансової звітності

Мета: засвоєння та поглиблення теоретичних знань про сутність фінансового прогнозування та планування, його форми та види, процесу фінансового планування на підприємстві, особливості бюджетування, набуття практичних навичок розробки фінансових планів підприємства, аналітичного обґрунтування управлінських заходів щодо оптимізації

фінансового планування та застосування методів прогнозування на підприємстві.

Обговорення теоретичних питань:

1. Розкрийте економічний зміст поняття «фінансове планування».
2. Охарактеризуйте мету та завдання фінансового планування.
3. Види інформації для складання фінансових планів
4. Розкрийте зміст методів фінансового планування.
5. Поясніть відмінність між фінансовим плануванням та фінансовим прогнозуванням.
6. Охарактеризуйте види фінансового планування
7. Сутність стратегічного фінансового планування
7. Визначте зміст та часові горизонти оперативного фінансового планування.
8. Охарактеризуйте бюджет як головну форму оперативного фінансового плану.
9. Які класифікаційні ознаки бюджетів підприємства ви знаєте?

Практичні завдання:

Завдання 11.1. Підприємство склало фінансову звітність за базовий рік за фактичними даними (агрегований баланс (табл. 11.1) та звіт про фінансові результати (табл. 11.2)). На даній основі необхідно скласти прогнозу фінансову звітність на наступний рік за таких умов:

1. Підприємство планує збільшити обсяг продажів на 5%.
2. Для досягнення запланованого обсягу продажів підприємству необхідно придбати устаткування на суму 35 000 тис. грн, корисний термін служби якого чотири роки.
3. Підприємство застосовує політику фіксованих дивідендів у розмірі 25 % від обсягу чистого прибутку.
4. Для покриття потреби в додаткових коштах підприємство може використати довготерміновий кредит під 10 % річних.

Таблиця 11.1

Баланс

тис. грн.

Статті балансу	Значення
Актив	
Необоротні активи	36 400
основні фонди	36 180
довготермінові фінансові інвестиції	220
Поточні активи	34 800
запаси	28 200
дебіторська заборгованість	5 800
грошові кошти	550
поточні фінансові інвестиції	250
Баланс	71 200
Пасиви	
Власний капітал	40 000
статутний фонд	38 500
нерозподілений прибуток	1 500
Довготермінові зобов'язання	7 000
довготермінові облігації	7 000
Поточні зобов'язання	24 200
кредиторська заборгованість	14 500
векселя видані	5 500
поточні зобов'язання за розрахунками нарахування на з/п)	4 200
Баланс	71 200

Таблиця 11.2

Звіт про фінансові результати

тис.грн.

Показники	Значення
Чистий дохід	88 700
Матеріальні витрати	20 000
Амортизація	18 100

Валовий прибуток	50 600
Адміністративні витрати	8 900
Витрати на збут	1 400
Фінансовий результат від операційної діяльності	40 300
Відсоткові платежі	1800
Фінансовий результат до оподаткування	38 500
Податок на прибуток	9 625
Чистий прибуток	28 875
Дивіденди	7 218,75
Нерозподілений прибуток	21 656,3

Методичні рекомендації

Базою складання фінансового плану, а також початкового, проміжного та кінцевого його варіантів є фінансова звітність підприємства. Слід розглянути формування фінансового плану на прикладі умовного підприємства. Структура елементів табл. 11.3 відповідає узагальненій структурі звіту про фінансові результати, тоді як структура відповідних елементів табл. 11.4 – балансу підприємства.

Перший етап процесу складання фінансового плану – формування прогнозного звіту про фінансові результати – полягає в тому, що на основі базового варіанта (фінансових результатів діяльності підприємства за базовий рік) розраховують перше наближення планових значень фінансових показників. У цьому прикладі прогнозують приріст обсягу продажів на рівні 5 %. Вихідні дані й подальші результати розрахунків наведено в табл. 11.3 і 11.4.

Для розрахунку фінансових показників слід керуватися передумовами щодо поведінки кожної статті звіту про фінансові результати.

Так, прямі матеріальні витрати пропорційно реагують на зміну рівня ділової активності підприємства, тому вони мають вирости пропорційно обсягу продажів, що вказано у стовпці базису прогнозу в табл. 11.3.

Приріст амортизації розраховують, виходячи з того, що для успішного забезпечення зростання обсягу виробництва необхідно залучення додаткових основних фондів. Тому слід розрахувати такі показники: планову вартість основних фондів; обсяг прогнозних амортизаційних відрахувань; приріст амортизаційних відрахувань.

Виходячи з того, що адміністративні витрати залишаються незмінними, а збутові та маркетингові витрати зростають пропорційно обсягу продажів, необхідно розрахувати їхні планові величини.

Слід звернути увагу на показник прогнозованого нерозподіленого прибутку підприємства, що кореспондує зі зміною нерозподіленого прибутку в початковому варіанті прогнозу пасивної частини балансу підприємства.

Таким чином, нерозподілений прибуток становить одне з важливих джерел формування фінансових ресурсів підприємства.

Таблиця 11.3

Фактичний і прогнозний звіти
про фінансові результати підприємства

тис. грн

№ п/п	Назви показників	Фактичні значення базового року	Базис прогнозу	Варіанти прогнозу				
				початкові	вплив джерел фінансування	проміжні	вплив джерел фінансування	кінцеві
1	Обсяг продажів							
2	Матеріальні витрати							
3	Амортизація							
4	Прямі операційні витрати							

5	Операційна маржа							
6	Адміністративні витрати							
7	Збутові та маркетингові витрати							
8	Валовий дохід							
9	Відсоткові платежі							
10	Дохід до сплати податків							
11	Податок на прибуток							
12	Чистий прибуток							
13	Дивіденди							
14	Нерозподілений прибуток							

Наступним етапом фінансового планування є формування початкового варіанта прогнозу активів балансу (див. табл. 11.4). У цьому разі використовують такі методологічні принципи: грошові кошти, дебіторську заборгованість та запаси підприємства розглядають як статті, що зростають пропорційно зростанню обсягу продажів; основні фонди зростають на встановлену раніше суму; усі інші статті активів залишають незмінними.

У результаті виконаних розрахунків слід визначити загальну суму активів підприємства, необхідну для забезпечення зростання обсягу продажів на запланованому рівні (5 %) та суму необхідного їхнього приросту.

Наступним етапом планування є визначення початкового варіанта прогнозу пасивів підприємства (див. табл. 11.4), керуючись таким: кредиторська заборгованість та нарахування є статтями «автоматичної реакції», що зростають пропорційно обсягу продажів; приріст нерозподіленого прибутку відбувається, згідно з розрахунками, виконаними в ході прогнозування звіту про фінансові результати; інші статті пасиву балансу залишають незмінними.

Таким чином, необхідно визначити загальний обсяг фінансових ресурсів за початковим варіантом.

Різниця між прогнозним обсягом активів і пасивів становить потребу підприємства в додатковому залученні коштів для

забезпечення повного обсягу активів.

Слід зазначити, що додаткове залучення коштів та зростання відсоткових платежів призведуть до зменшення нерозподіленого прибутку. Таким чином, новий прогноз балансових статей пасиву надасть можливість визначити новий обсяг додаткового фінансування, для покриття якого підприємство може задіяти визначені раніше джерела фінансування зі збереженням установленої їхнього структури. Отже, процес розрахунку варіантів прогнозової звітності є циклічним і завершується тоді, коли обсяг необхідних додаткових фондів стає меншим за поріг суттєвості, тобто ним можна знехтувати.

За результатами нових розрахунків складають кінцевий варіант прогнозової звітності підприємства та формують необхідні висновки.

Таблиця 11.4

Фактичний і прогнозний баланси підприємства на кінець року
(тис. грн)

№ п/п	Назви показників	Фактичні значення базового року	Базис прогнозу	Варіанти прогнозу					
				початкові	вплив джерел фінансування	проміжні	вплив джерел фінансування	кінцеві	
Активи									
1	Грошові кошти								
2	Дебіторська заборгованість								
3	Запаси								
4	Усього ОА								
5	Довготермінові інвестиції								
6	Основні фонди								
7	Усього НА								
8	Усього активів								
Пасиви									
9	Кредиторська заборгованість								

10	Векселя до сплати								
11	Нарахування								
12	Усього поточних зобов'язань								
13	Довготермінові кредити								
14	Довготермінові облігації								
15	Усього довготермінових зобов'язань								
16	Усього зобов'язань								
17	Звичайні акції								
18	Накопичений нерозподілений прибуток								
19	Усього власного капіталу								
20	Усього пасивів								
21	Загальна зміна активів								
22	Необхідні додаткові фонди								

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 10

Тема 12. Антикризове фінансове управління на підприємстві

Мета: засвоєння та поглиблення теоретичних знань про сутність фінансової кризи на підприємстві, економіко-правові основи банкрутства підприємства та методичні прийоми оцінювання ймовірності банкрутства, набуття практичних навичок аналізу причин та наслідків фінансової кризи на підприємстві, визначення заходів антикризового фінансового управління та складових механізму управління відносинами фінансової санації на підприємстві.

Обговорення теоретичних питань:

1. Розкрийте сутність поняття «криза».
2. Які фактори спричиняють розвиток фінансових криз на підприємстві?
3. Виділіть симптоми прояву фінансової кризи.

4. Стадії розвитку фінансової кризи на підприємстві.
5. Класифікаційні аспекти фінансових криз підприємства.
6. Розкрийте зміст та головну мету антикризового фінансового управління підприємством.
7. У чому полягає діагностика кризового стану підприємства?
8. Охарактеризуйте зміст етапів процесу антикризового фінансового управління підприємством.
9. Як проводиться вибір напрямів механізмів фінансової стабілізації підприємства, адекватних масштабам його кризового стану?
10. Чому потрібно проводити систематичний експрес-аналіз фінансового стану підприємства?
11. Що означає принцип відсікання зайвого?

Практичні завдання:

Завдання 12.1. Оцініть глибину фінансової кризи на підприємстві шляхом визначення типу його фінансової стійкості:

- власний капітал – 525 млн. грн.;
- необоротні активи – 483,9 млн. грн.;
- оборотні активи – 2291,5 млн. грн.;
- запаси і витрати – 2056,8 млн. грн.;
- довгострокова заборгованість – 1200,0 млн. грн.;
- короткострокова заборгованість – 2250,5 млн. грн.

Завдання 12.2. З метою покращення показників фінансової діяльності керівництвом підприємства вирішено провести інвентаризацію виробничих процесів, одним із елементів якої є скорочення номенклатури виробництва та концентрація на неширокому колі товарів із максимальною рентабельністю.

Виручка від реалізації товарів наведена у табл. 12.1. Проведіть АВС-аналіз доходності товарів підприємства. Зробіть висновки.

Таблиця 12.1
Формування виручки підприємства

Тис. грн.

Товар	Обсяг виручки	Товар	Обсяг виручки	Товар	Обсяг виручки
1	700	11	2200	21	250
2	400	12	500	22	50
3	400	13	80	23	10
4	4000	14	100	24	300
5	600	15	4400	25	1200
6	3400	16	100	26	120
7	140	17	120	27	75
8	3000	18	1100	28	200
9	900	19	160	29	2000
10	100	20	60	30	170

Завдання 12.3. Для визначення імовірності банкрутства підприємства на основі даних табл. 12.2 оцініть клас його фінансової стійкості, визначте вид фінансової кризи на підприємстві. Оцініть імовірність банкрутства підприємства на основі коефіцієнта Бівера.

Таблиця 12.2
Показники фінансової діяльності підприємства
млн. грн.

Показник	Рік		
	1-й	2-й	3-й
Гроші та їх еквіваленти	8,9	41,0	9,0
Запаси	170,8	135,6	226,0
Оборотні активи	776,5	913,4	1005,9
Поточні зобов'язання	541,2	627,1	1001,9
Власний капітал	1749,7	1195,8	806,1
Чистий прибуток	-132,2	-245,8	-362,8
Амортизація	495,9	591,7	419,2
Довгострокові зобов'язання	1930,0	2129,9	2029,9
Баланс	3975,5	3977,7	3862,8

Завдання 12.4. У рамках санаційних заходів підприємством прийнято рішення щодо зменшення зареєстрованого капіталу. Так, анулюванню підлягають корпоративні права номінальною вартістю 25000 грн., один із кредиторів частково списав довгострокову заборгованість на суму 3000 грн. Додатково підприємству вдалося реалізувати обладнання, що не використовується, балансовою вартістю 30000 грн. за ціною 45000 грн. Складіть новий баланс підприємства, визначте суму санаційного прибутку підприємства, якщо попередній баланс наведено у табл. 12.3.

Таблиця 12.3

Баланс підприємства до проведення санації

Актив	Значення, грн.	Пасив	Значення, грн.
Необоротні активи	85000	Зареєстрований капітал	110000
Запаси	30000	Непокриті збитки	(20000)
Дебіторська заборгованість	25000	Довгострокові пасиви	35000
Гроші та їх еквіваленти	10000	Короткострокові пасиви	25000
Баланс	150000	Баланс	150000

Завдання 12.5. За даними фінансової звітності підприємства (за вибором студента), дати оцінку ймовірності його банкрутства на основі моделі О.О. Терещенка.

Надати розгорнуті аналітичні висновки, сформулювати та обґрунтувати рекомендації щодо підтримки стійкого фінансового стану або фінансового оздоровлення підприємства.

Методичні рекомендації

Універсальна дискримінантна модель **Терещенка О.О.:**

$$Z = 1,5X_1 + 0,08X_2 + 10X_3 + 5X_4 + 0,3X_5 + 0,1X_6, \quad (12.1)$$

де Z – інтегральний показник рівня загрози банкрутства;

X_1 – Cash-Flow / сукупні зобов'язання;

X_2 – сукупні активи / сукупні зобов'язання;

X_3 – прибуток / сукупні активи ;

X_4 – прибуток / виручка від реалізації ;

X_5 – сума робочих запасів / виручка від реалізації;

X_6 – виручка від реалізації / сукупні активи;

Для обчислення коефіцієнта X_1 використовується показник Cash Flow, який характеризує величину чистих грошових потоків, які утворюються в результаті операційної та інвестиційної діяльності й залишаються в розпорядженні підприємства в певному періоді.

Отримані результати можна інтерпретувати так:

$Z > 2$ – підприємство вважається фінансово стійким і йому не загрожує банкрутство;

$1 < Z < 2$ – фінансова рівновага порушена, але за умови переходу підприємства на антикризове управління банкрутство йому не загрожує;

$0 < Z < 1$ – підприємству загрожує банкрутство, якщо воно не здійснить санаційних заходів;

$Z < 0$ – підприємство є напівбанкрутом.

Коефіцієнт Бівера:

$$K_{\text{Бівера}} = \frac{\text{Чистий прибуток} + \text{Амортизація}}{\text{Зобов'язання}}. \quad (12.2)$$

4. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова література

1. Фінансовий менеджмент : підручник / за заг. ред. Т. А. Говорушко. Львів : Магнолія 2006, 2014. 344 с.

2. Фінансовий менеджмент : навч. посібник / за заг. ред. Т. В. Момот. К. : Центр учбової літератури, 2011. 712 с.
3. Фінансовий менеджмент : підручник / за заг. ред. А. М. Поддєрьогін. 2-ге вид., перероб. Київ : КНЕУ, 2017. 534 с.
4. Фінансовий менеджмент : навчальний посібник / за заг. ред. І. О. Школьник та В. М. Кремень. Суми, 2014. 427 с.

Допоміжна література

1. Бланк И. А. Финансовый менеджмент: Учебный курс. К. : Ника-Центр; Єльга, 2004. 656 с.
2. Бригхэм Ю., Эрхардт М. Финансовый менеджмент. 10-е изд./ пер. с. англ. под ред. к.э.н. Е. Н. Дорофеева. СПб.: Питер, 2009. 960 с. (Серия «Академия финансов»)
3. Євтушенко Н. О. Фінансовий менеджмент : навчальний посібник. Запоріжжя: ЗНУ, 2015. 145 с.
4. Інноваційно-інвестиційні стратегії в управлінні ринковою вартістю підприємства / В. В. Стадник, Є. М. Рудніченко, Т. С. Томалья, Н. І. Непогодіна. Хмельницький : ХНУ, 2008. 302 с.
5. Положення Про порядок виконання аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації. *Офіційний вісник України* від 02.03.2001, № 7, С. 190.
6. Круш П. В. Оцінка бізнесу : навч. посіб. / П. В. Круш, С. В. Поліщук. К. : Центр навчальної літератури, 2004. 264 с
7. Момот Т. В. Вартісно-орієнтоване корпоративне управління: від теорії до практичного впровадження / Т. В. Момот. Х. : ХНАМГ, 2006. 380 с.
8. Лаговська О. А. Моніторинг методик оцінки вартості підприємства: зарубіжний досвід. *Вісник ЖДТУ*. 2012. № 1 (59). С. 103-107.
9. Костирко Р. О., Тертична Н. В., Шевчук В. О. Комплексна оцінка вартості підприємства. Луганськ : СНУ, 2007. 224 с.
10. Шелудько В. М. Фінансовий менеджмент : підручник. К. : Знання. 2006. 439 с.

11. Інформаційні ресурси

1. Методика аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств державного сектору економіки / Про затвердження

Методики аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств державного сектору економіки : наказ Міністерства фінансів України від 14.02.2006 р. № 170, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 27 березня 2006 року за № 332 /12206. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0332-06> (дата звернення: 25.05.2019).

2. Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації, затверджені наказом Міністерства фінансів України та Фонду державного майна України від 26.01.2001 № 49/121 і зареєстровані в Міністерстві юстиції України від 08.02.2001 р. за № 121/5312. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0188-13> (дата звернення: 25.05.2019).

3. Сайт Державного комітету статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua (дата звернення: 25.05.2019).

4. Сайт Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. URL: <http://www.me.gov.ua> (дата звернення: 25.05.2019).

5. Сайт Міністерства фінансів України. URL: www.minfin.gov.ua (дата звернення: 25.05.2019).

6. Сайт Національного банку України. URL: www.bank.gov.ua (дата звернення: 25.05.2019).

7. Система розкриття інформації на фондовому ринку України. URL: www.smida.gov.ua (дата звернення: 25.05.2019).